

BALIKESİR İLİ EDREMIT İLÇESİ MEHMETALAN KÖYÜ'NDE YAŞAYAN TAHTACI TÜRKMENLERİNDE HİDİRELLEZ GELENEĞİ

Hıdırellez Tradition Among Tahtacı Turkmens of Mehmetalan Village, Edremit District of the Province of Balıkesir

Solmaz KARABAŞA*

ÖZ

Bu çalışma Hıdırellez geleneğinin Balıkesir'in Edremit ilçesine bağlı Mehmetalan köyündeki uygulamaları üzerinden kültür-çevre ilişkileri açısından değerlendirilmesini içermektedir. Tarihin çok eski dönemlerinden beri dünyanın belirli bölgelerinde yaşayan insanlar kışın zorlu günlerinin sona erip, yazın bereketli günlerinin yaşanacağı döneme geçişi önemli bulmuş ve bu olayın etrafını çeşitli kültürel pratiklerle bezemişlerdir. Bu mevsimsel geçişler özellikle de tarımcı toplulukların dikkatini çekmiş ve o günü yerel halk takvimlerine "belirli bir gün" olarak işaretlemiştir. Anadolu'da yaygın bir şekilde bilinen Hıdırellez de bu şekilde doğada meydana gelen değişimin, halk takvimine yansıtılması sonucu ortaya çıkmış ve her dönemin geçerli inanç sistemi içinde kendine yer edinerek günümüze taşınmıştır. Miladi takvime göre 6 Mayıs'a denk gelen ve halk takviminde kış döneminin bitişi, yaz döneminin başlangıcını gösteren Hıdırellez, bu açıdan "geleneksel çevre bilgisi" olarak değerlendirilmeyi hak etmektedir. Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve kar yağışlı geçen karasal iklimin hüküm sürdüğü Anadolu coğrafyasında Hıdırellez, zorlu koşulların sona ermesi ve yeni döneme ilişkin umutların yeşermesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle de çeşitli pratiklerle kutlanmaktadır. Anadolu'daki Hıdırellez kutlamalarının ortak yönünü; gelecek yılın sağlıklı, mutlu geçirilmesi yönündeki beklentiler ve bunlara ilişkin pratikler oluşturmaktadır. Doğayla bütünleşmenin yaşandığı Hıdırellez kutlamalarında karşımıza su, yeşil, ateş gibi doğa unsurları çıkmakta ve bunlar eski Türk inançlarından izler taşımaktadır. Balıkesir'in Edremit ilçesine bağlı Mehmetalan köyünde yaşayan Tahtacı Türkmenlerinde de Hıdırellez kutlanmakta ancak buradaki kutlamaların üç gün sürdüğü, ikinci ve üçüncü günde atalar kültüyle yakından ilişkisi olan mezarlık ve yatırı ziyaretlerinin yapıldığı görülmektedir. Mehmetalan'daki Hıdırellez kutlamaları; bilgi, uygulamalar ve inanışlarıyla birlikte değerlendirildiğinde; insanın doğa ile bağımlı yeniden kurmaya dönük ipuçları içermektedir. Bunu ortaya çıkarmak amacıyla Hıdırellez geleneği, Balıkesir'in Edremit ilçesine bağlı Mehmetalan Köyü örneğinde ekolojik bakış açısıyla değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Çalışmanın konusunu oluşturan veriler 2014 yılının Hıdırellez zamanı Balıkesir ili Edremit ilçesi Mehmetalan köyünde yapılan alan çalışmasından elde edilmiştir. Bu çalışma ile günümüzün doğadan kopuk hayat tarzından kaynaklanan çevre sorunlarına çözüm üretmek ve insanın doğa ile bağımlı hatırlatmaya dönük farkındalığı arttırmak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Tahtacı Türkmenleri, Hıdırellez, Geleneksel Çevre Bilgisi, Halk Takvimi, İnsan-Doğa İlişkisi

ABSTRACT

This study includes the evaluation of the Hıdırellez tradition in terms of culture-environment relations over the practices of Mehmetalan village, Edremit district of the province of Balıkesir. People who live in specific regions of the world since ancient times assign special significance to the season in which winter and difficult days come to an end and summer and its promise of fertile days begin and establish various ceremonies in their faith systems to mark that transition. These seasonal transitions are particularly important for agricultural societies, who usually mark the day of transition as "a special day" on their local calendars. The widely followed tradition of Hıdırellez is also a reflection, in local Anatolian calendars, of this transformation in the nature. And it was placed in the current belief system of each period and transferred today. In folk calendars, Hıdırellez marks the end of winter and the beginning of summer, and is celebrated on May 6 according to the Gregorian calendar. In this respect it contains "traditional environmental knowledge". In the Anatolian geography where the summers are hot and arid, the winters are cold and snowy, Hıdırellez means the end of difficult conditions and the hope of new season. For this reason, it is celebrated with various practices. Hıdırellez celebrations in Anatolia are occasions for voicing hopes of good health and happiness in the new year,

* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, Ankara/Türkiye solmazkarabasa@gmail.com

and festivities around that theme. These festivities, in which people integrate with nature, are surrounded by natural elements such as water, greenery and fire, and have traces of ancient Turkish beliefs. Tahtacı Turkmens of Mehmetalan Village, Edremit district of the province of Balıkesir, also celebrate Hıdırellez. However, their celebration lasts for three days and on days two and three, they visit tombs and graves, which is a practice closely related to the cult of ancestors. When the Hıdırellez celebrations in Mehmetalan are evaluated together with the knowledge, practices and beliefs they also offer clues, among other things, on the relationship Tahtacı Turkmens have with nature. In order to uncover the Hıdırellez tradition has been evaluated in terms of ecological point of view in the example of Mehmetalan village. The data of this study was obtained from field work which is conducted in Mehmetalan village, Edremit district of the province of Balıkesir during the Hıdırellez time of 2014. With this study, it is aimed to provide solutions to the environmental problems arising from the life style of today and to increase the awareness of people of their relationship with nature.

Key Words

Tahtacı Turkmens, Hıdırellez, Traditional Ecological Knowledge, Local Calendar, Human-Nature Relationship

Bu çalışmada halk takviminde “belirli bir yeri” işaret eden Hıdırellez geleneğinin; Balıkesir’in Edremit ilçesine bağlı Mehmetalan Köyü örneğinde ekolojik bakış açısıyla değerlendirilmesi yapılacaktır. Buradan yola çıkarak insanın doğa ile bağını hatırlatmaya dönük farkındalığın artırılmasına katkıda bulunulması amaçlanmaktadır. İnsan, biyolojik varlığı ile doğanın bir parçasıdır ve temel ihtiyaçları nedeniyle hâlâ da doğaya bağımlıdır ancak günümüz insanında bu farkındalık gittikçe zayıflamakta ve bunun sonucu olarak da yaşanan ekolojik krizin seviyesi her geçen gün artmaktadır. Hâlbuki insanın iyiliği fiziksel ve ruhsal bütünlük gerektirir ve insan ruhsal iyiliği için de doğaya bağımlıdır. Uzmanlar bu ihtiyacı “doğa dozu” ile ifade etmektedir. (Barton ve Pretty (2010)’dan akt. Böhm, Pervez, Bharucha ve Pretty, 2015: 241) “Doğa dozu” eksikliği insanda hastalıklara yol açmaktadır. Bu nedenle günümüzde kopma noktasına gelen insan-doğa bağının yeniden kurulması önem kazanmaktadır. Bununla birlikte insanın iyiliği, doğanın iyiliğinden de bağımsız düşünülemez. O hâlde insan tarafın-

dan doğayla kurulacak bağın doğanın sağlığını da gözetmesi gerekmektedir. İnsan, doğa ile bağını kültürü aracılığı ile kurmakta ve kurulan bu bağın niteliğinin anlaşılabilmesi için kültürü meydana getiren her unsurun ekolojik bir perspektiften ele alınması gerekmektedir. Kültürün bir bileşeni olarak folklorun sadece doğayla doğrudan temas gerektiren tarımsal faaliyetleri değil, bayramları, inanışsal pratikleri, sözlü anlatımları da dâhil bütünü bize insanın doğayı algılayışı ile ilgili çok şey söyleyebilir. Bunun için folklorun ekolojik açıdan ele alınması veya -edebiyat eleştirisinden ödünç alınan bir terimle- “ekoeleştirel” (*ecocritically*) bir okumasının yapılması gereklidir. (Kindall, 1997: 29)

Hıdırellez, Anadolu’nun hemen bütün etnik, dinsel¹ açıdan farklı topluluklarınca yaygın olarak kutlanan bahar bayramlarından biridir. Uygulanan pratiklere bakıldığında ise hepsinin temelinde, yaza girmenin sevinci ile birlikte yeni dönemin ve hatta bütün bir yılın sağlıklı, bereketli ve mutlu geçmesine dönük beklentiler vardır. Anadolu coğrafyası yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve kar yağışlı geçen

bir karasal iklime sahiptir. Bu karasal iklim, kışı koşulları zor² bir mevsim hâline getirmektedir. Öyle ki iklimin atasözleri üzerindeki etkisini inceleyen çalışmada Karakuş (2014) yaşamı zorlaştırıcı etkisinden dolayı en fazla kış mevsiminin atasözlerine yansıdığı tespitinde bulunmaktadır. Bu nedenle canlılar açısından zorlu geçen kış mevsiminin ardından gelen yaz, umutla, sevinçle ve heyecanla karşılanmaktadır. Bununla birlikte tarımcı topluluklar için üretim mevsimi demek olan yaz geçiş bazı kaygıları da beraberinde getirmektedir. Yaşamın sürekliliği için gerekli ürünü temin edebilmekten kaynaklanan bu kaygılarla baş edebilmek için de büyü³ işlemlerine sokulmaktadır. Bilim ve teknoloji ne kadar gelişmiş olursa olsun geçiş dönemlerinde yaşanan krizi atlatabilmek için insan en çok bu zamanlarda dinsel büyüsel işlemlere başvurmaktadır (Erginer, 2003: 57). Hıdırellez, içinde kökleri çok derinlere giden doğa ve doğa olaylarına etki etmeye dönük büyüsel işlemlerin bulunduğu geleneklerden biridir.

Hıdırellez geleneğinin yaygınlığının ve tarihsel olarak köklülüğünün sebeplerinden biri, hatta belki de ilki doğanın canlanması ve yeni bir döneme giriliyor olmasının hemen bütün farklı topluluklarda yarattığı etkidir. Tarihin hangi döneminde, dünyanın neresinde olursa olsun kışın ve zorlu günlerin sona erip, yazın ve olası bereketli günlerin yaşanacağı sezona geçiş ve “gündönümü” önemli bulunmuş, dönemin geçerli inanç sistemi içine yerleştirilerek çeşitli törensel uygulamalarla kutlanmıştır. Bu kutlamalar ve yeni dönemin bereketli geçmesine

dönük pratikler senkretik⁴ bir şekilde günümüze taşınmıştır. Bu nedenle bugün Türkiye’de tespit edilen Hıdırellez kutlamalarında da Türklerin eski yeşil, ağaç, su, ateş, kaya gibi doğanın kutsallaştırılan unsurları ile atalar ruhu kültleri yanında, Anadolu’nun eski mitolojileri ve İslamiyet’in etkileri görülmektedir. (Artun, 2014; Duymaz ve Şahin, 2008; Koz, 1998; Ocak, 1990). Bütün bu unsurlar eski Türk yazıtlarında ‘yer-sub’ adı altında toplanmış ve bunlara kutsiyet atfedilmiştir (İnan, 2006: 48). Bu kültürlerdeki kutsallık bir bütünsellik oluşturur. Bu açıdan ‘yer-sub’lar aslında yaşanan yer, doğa’dır ve buradaki her unsurun birer sahibi olduğuna, canlı olduklarına inanılmaktadır.

Doğada yaşanan değişim ve mevsimsel geçişler özellikle de tarımcı ve hayvancı toplulukların dikkatini çekmiş ve o günü yerel halk takvimlerine “belirli bir gün” olarak işaretlemişlerdir. Anadolu’da yaygın olarak kullanılan halk takviminde Hıdırellez adıyla anılan bu gün, Rumi takvime göre 23 Nisan’a, Miladi takvime göre 6 Mayıs’a denk gelmekte ve “Hızır Günleri”nin yani yaz mevsiminin başlangıcı kabul edilmektedir. Buna göre yıl; 6 Mayıs’tan 8 Kasım’a kadar süren “Hızır Günleri”; 8 Kasım’dan 6 Mayıs’a kadar süren “Kasım Günleri” olarak ikiye ayrılmıştır. 5 Mayıs’ı 6 Mayıs’a bağlayan gece, güneşin Ülker burcuna girdiği bir zaman dilimi olup bundan sonra artık kasıma kadar Ülker’i güneş battıktan sonra görmek mümkün değildir. Kasım döneminde ise Ülker, güneş battıktan sonra kısa bir süre görülür (Ocak, 1990: 141-147). Bu açıdan Hıdırellez, hem güneşin Ülker burcu-

na girişinin hem de havaların ısınması ve yaz dönemine geçişin gözlemlenmesine dayalı halk bilgisini göstermektedir. Günümüz bilim literatüründe doğa ile ilgili halk bilgisi “geleneksel çevre bilgisi” başlığı altında değerlendirilmektedir. Geleneksel çevre bilgisi (*traditional ecological knowledge*); insanın çevresine uyarlanması sürecinde gelişen, kültürel aktarım yoluyla gelecek nesillere devredilen, insan da dâhil canlıların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerine ilişkin bilgi, uygulamalar ve inanışların toplamıdır (Berkes, 1999: 8). “Geleneksel çevre bilgisi” insanın yüzyıllardır hayatta kalma mücadelesinde test ederek oluşturduğu kıymetli bir yaşam bilgisidir. Kökeni kültürün kökeni kadar eski olsa da çalışma alanı olarak “geleneksel çevre bilgisi”, sürdürülebilirliği sağlamak üzere doğal kaynak yönetiminde kullanılmak için 1980’li yıllarda keşfedilmiştir.

Hıdırellez, geleneksel çevre bilgisi olarak ele alındığında, bilgi, uygulamalar ve inanışlar olmak üzere üç boyut karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda açıklanan şekliyle halk takvimi, Hıdırellez’in bilgi boyutunu ortaya koymaktadır. Hıdırellez’in yaz dönemine geçişi, havaların ısınmaya başlamasını göstermesi açısından halkın yaşamında önemli bir yeri vardır. Örneğin Anadolu’nun birçok bölgesinde Hıdırellez yaylaya çıkış tarihidir. Yaylaya bundan önce çıkılması, sürülerin telef olması riskini taşıdığından, hayvancı topluluklarda bu bilgi hayatidir. Aynı şekilde bazı tohumların toprağa atılması için de Hıdırellez beklenir. Kutlamalar ise Hıdırellez’in uygulamalar/pratikler boyutunu gözler önü-

ne sermektedir. Bu pratiklerin uygulanmasına gerekçe oluşturan inanışlar da Hıdırellez’in geleneksel çevre bilgisi olarak üçüncü boyutunu oluşturmaktadır. Hıdırellez, bilgisi, uygulamaları ve inanışları ile birlikte değerlendirildiğinde sürdürülebilirlik açısından önemi ortaya konabilecektir.

Mehmetalan Köyü’nde Hıdırellez Kutlamaları

Makale Balıkesir ili, Edremit ilçesi Mehmetalan Köyü’nde 2014 yılında Hıdırellez zamanı gerçekleştirilen alan çalışması verilerine dayanmaktadır. Çalışmada katılımlı ve katılımsız gözlem, yüz yüze görüşmeler ve görüntü ile belgeleme yapılmıştır. Veriler sunulurken yerel söyleyiş ve ifadeler *italik* olarak belirtilmiştir. Kazdağı Millî Parkı’nın orman kenarı köylerinden olan Mehmetalan, Edremit civarındaki dokuz Tahtacı Türkmen köyünden biridir. Yakın geçmişe kadar göçebe bir yaşam süren Tahtacı Türkmenleri, iktisadi olarak orman işlerinde uzmanlaşmaları ile “Tahtacı” olarak anılır olmuşlardır. Günümüzde Anadolu Alevi geleneğinin temsilcileri olarak kendilerini bölgede yaşayan Sünni Yörüklerden ayrı görmektedirler. Mehmetalan Tahtacı Türkmenleri “Yanyatır” ocağına bağlıdır.

Yapılan tespitlere göre Mehmetalan’da yaşayan Tahtacı Türkmenlerinde Hıdırellez kutlamaları Anadolu’nun diğer bölgelerindeki kutlamalarla uygulanan pratikler ve inanışları açısından benzerlik göstermekte ancak buradaki kutlamanın üç gün sürdüğü görülmektedir. Mehmetalan’daki Hıdırellez kutlamalarının merkezinde de Hızır inancı yer almaktadır. Hızır’ın, “hayat suyu” içmiş ve ölümsüzlük ka-

zanmış, belirli zamanlarda insanlar arasında bulunarak darda kalanlara yardım eden, onların dileklerini gerçekleştiren Tanrı katında makbul bir kişi olduğuna inanılmaktadır (Ocak, 1990: 56). “*Hızır, nerede anarsan orada hazır*” sözü tek başına Hızır inancını özetler niteliktedir. Mehmetalan’da tespit edilen Hıdırellez kutlamalarının kökenine ilişkin anlatılarda da Hızır inancı açıkta ortaya konmaktadır:

Birinci Anlatı: Hıdırellezde, Hızır ve İlyas saat 12’de kavuşmuş. Bu ikisi kardeşmiş. Biri karada biri okyanusta yetişmiş. Senede bir kere buluşmuş, ikisi beraber bir öğlen yemeği yemişler. O yüzden Mehmetalan’da da her mahallede bir Hıdırellez Sofrası kurulur ve birlikte öğle yemeği yenir. Hızır ve İlyas’a yollayalım diye gelin kahve içelim denir. (KK2)

İkinci Anlatı: Hızır ve İlyas iki kardeşmiş, 6 Mayıs’ta bir araya gelmişler. Onlar mutlu oldukları için herkesin de mutlu olmasını istemişler. O yüzden herkesin dileği kabul oluyormuş. (KK2)

Arapça “yeşillik” anlamına gelen “hadr” kelimesinden türeyen Hızır’ın gezdiği yerleri yeşerttiği inancı vardır. (Boratav, 1984: 222) Hızır ile ilgili bu inanış Mehmetalan’da da geçerlidir. Mehmetalan’daki Hıdırellez kutlamalarında ayrıca Türklerin Asya’dan Anadolu’ya taşıdıkları ateş, su, ağaç gibi doğa unsurlarına ilişkin kültürler de tespit edilebilmekte ancak bunlar arasında su ve atalar kültürünün öne çıktığı görülmektedir. Ocak (1990: 144), Türklerin Hıdırellez’i yeşillik ve su unsurları ile ilişkilendirilmesi nedeniyle İslamiyet’in kabulü ile birlikte kolaylıkla bahar bayramlarına adapte

ettiklerini söylemektedir. Bütün bu ateş, su, ağaç, atalar kültürlerinin iç içe geçtiği şamanlığı da Hoppal (2001) bir doğa tapınımı olarak yorumlamaktadır. Bu yorumun nedeni şamanlıkta yer alan yeryüzündeki canlı-cansız her şeyin bir ruhu olduğu yönündeki “animistik” inanıştır. Eğer doğada her şey bir ruha sahipse, insanların onları incitmekten, onlara kötü davranmaktan kaçınmaları gerekir. Animizmin buradaki derin anlamı, insan ve doğa arasındaki dengiyi gözetmesidir. (Hoppal, 2001: 212) Mehmetalan’daki pratiklere bakıldığında da su ve atalar kültürleri üzerinden bu ruhlaştırmayı görmek mümkündür.

Mehmetalan Köyü’nde üç gün süren Hıdırellez kutlamalarının ilk günü (6 Mayıs) “Hıdırellez”, ikinci günü (7 Mayıs) “Mezarlık Günü”, üçüncü günü (8 Mayıs) ise “Dedeler günü” olarak adlandırılmaktadır. Ancak Hıdırellez öncesi “mart” girmeden alınması gereken önlemler de vardır. Bu dönemde kadınlar⁵ “*mart çalmasını*” diye yazgara takarlar. Günümüzde bileğe takılan *dilek ipine* de yazgara denmekte ve bunun da mart çalmasını engellediğine, “*martın karasını aldığına*”, eğer takılmazsa elde “*termiye gibi küçük kabarcıkların çıkacağına, kabuk kabuk olacağına*” veya elin ayağın çatlayacağına inanılmaktadır. Köydeki kadınlardan biri bu geleneği uygulamamış ve “*mart çaldı beni*” demiştir. Ancak genelde genç kızların ve gelinlerin yazgara taktıkları gözlenmiştir. Annelerin kızlarına, kayınvalidelerin gelinlerine yazgara yaptıkları, hatta isteyenin arkadaşına, eşine dostuna da yazgara yaptığı söylenmiştir. Bu durumda bir kişi birden fazla yazgara

takabilmektedir. Kimi zaman *yazgara* ya da *dilek ipini* hiç kan bağı olmayan birinin vermesi daha makbul karşılanmaktadır. Eski mart girmeden takılan *yazgaralar/dilek ipleri* 6 Mayıs'a kadar yaklaşık iki ay boyunca bileklerde durmaktadır. Eğer kendiliğinden koparsa atılmamakta, o da suya atmak için 6 Mayıs'a kadar bekletilmektedir. *Dilek ipini* isteyen ayak bileğine de takabilmektedir. *Yazgara/dilek ipi* takma pratiği, Hıdırellez'de uygulanan büyüsel işlemlerden biridir. Böylece gelecek kötülüğün düğüm ile bağlandığına inanılmaktadır. (Bkz. Örnek, 1966: 81) Bu nedenle büyü bozulmasın diye *dilek ipi/yazgaralar* suya atılırken bilekten çözülmez, koparılır yahut bıçakla kesilir. O yüzden ince bir ipten yapılır. *Yazgara/dilek ipi*, Hıdırellez'e kadar kişiyi *mart çalması*ndan korur, Hıdırellez'de suya atılmasıyla birlikte kişinin dertlerinden/hastalıklarından kurtulma isteğini yerine getirir. Bunun için kötülüklerden korunmak için Hıdırellez gelmeden önce takılmaya başlanmakta ve 6 Mayıs sabahı bütün kötülükler onunla birlikte gitsin, gelecek yıl sağlıklı geçirilsin diye suya atılmaktadır. Burada da suyun arındırıcılığına olan inanç dikkatleri çekmektedir.

Kutlama Öncesi

Mehmetalan Köyü'nde Hıdırellez için tıpkı "bayram gibi" öncesinden hazırlık yapılır. İki gün öncesinden mezarların *gazel(kuru ot)leri* ayıklanır. Bir gün öncesinde de yani 5 Mayıs günü evler, kapı önleri temizlenir, *badana vurulur*.⁶ Çerçiler bile özellikle Hıdırellez öncesi gelmekte ve buradan bayramlıklar alınmaktadır. 5 Mayıs gecesi Hızır'ın kerametlerinin sırrına

ermek, ondan bolluk, bereket, sağlık dilemek, onun geçtiği yerdeki yeşilliklerin, suyun şifasından yararlanmak için fırsat olarak görülmektedirler. Bunun için de 5 Mayıs akşamından başlayıp, ertesi sabaha kadar süren birtakım pratikler uygulanmaktadır. Gelecekte beklenilere ilişkin yapılan pratiklerin başında gül dalına dileklerin bağlanması gelmektedir. 5 Mayıs akşamı "*yatacak vakit*" gül dalına dilek bağlanır. Evin önünde "*yıldız görececek bir yere*" toprağa istenilen şey çizilir. Örneğin evi olmayanlar tuğla veya taşları dizerek ev şekli yapar, çocuğun işsiz olanlar "*eli çantalı çocuk resmi*" çizer, oğlu evlenemeyenler de "*bir yastığa gelin kıyafeti giydirir, evin köşesine oturtur*". O gece dilenen dilek gerçekleşene kadar kimseye söylenmez. Dilek kabul olunca da ne adandysa o mutlaka yapılır. Bütün bu uygulamalar "benzer benzerini çağrıştırır" ilkesine dayanan olumlu (ak) büyülerdir. Hıdırellez gecesi aynı zamanda geleceği öğrenmek için de bir fırsattır. Bunun için bazı pratikler üzerinden yorum⁷ yapılır. Örneğin yeşil soğanın "*göbeğinden gelen iki yaprağı yarı yerinden*" eşit olarak kesilir. Bunlardan birine dilek dilenerek ip bağlanır. Ertesi sabah bakılır, kesik yapraklardan ip bağlanana daha çok uzadı ise dileğin kabul olacağına inanılır. *5 Mayıs gecesi gençler hıdırellezi bekler*. Köyde eski insanlar suyun Hıdırellez gecesi kısa bir süre durduğunu söylerlermiş. Bazıları da o gece suyun "*anında dümdüz ve ayran gibi bembeyaz olduğunu*" anlatırlarmış. Bunu görmek ve belki *sırrına ermek*⁸ için o gece beklenirmiş. *Hıdırellez beklemeye* daha çok bekâr

delikanlılar olmak üzere karı-koca çiftler, yanına arkadaş bulabilen genç kızlar da giderler. İki-üç yıl öncesine kadar Hıdırellez beklemek için yakılan ateşin etrafında oturacak yer kalmamış. Ateş köyün çıkışındaki köprüünün yanında, meydanda yakılmaktadır. Gençler sabaha kadar yiyip-içip, çalılıp-söylemektedirler. Sabah köylüler dere kenarına gelmeye başlayınca da buradan ayrılmaktadırlar. “*Ateş sabaha kadar beklendiği*”⁹ için burada uyanların da olduğu söylenmiştir. Hıdırellez bekleyenler sabaha karşı dereye atılabilmiş. Hatta -denk getirilebilirse tabii- suyun durduğu anda girmek makbul imiş. Hıdırellez öncesi bütün bu yapılanların, geçilmekte olan yeni döneme ilişkin beklentiler, yorumlar ve kendisine yüklenen misyon nedeniyle Hızır’a rastlama amacı taşıdığı ve diğer yörelerdeki Hıdırellez kutlamaları ile benzerlik taşıdığı görülmektedir. Geleneksel çevre bilgisinden değerlendirildiğinde, uygulanan pratiklerin tamamından Hıdırellez gecesinin, yeni bir döneme geçişin eşiği olduğunu gösteren takvim bilgisini çıkarsamak mümkündür.

Birinci Gün (6 Mayıs)

Eskiden Hıdırellez’in ilk gününde köyden suya girmek isteyenler sabaha karşı erkenden uyanıp saat beş sularında dere kenarına giderlermiş ancak genelde çocukların “*sağlam olsun diye*” suya sokuldukları aktarılmıştır. Özellikle de zayıf çocukları gelişmeleri için üç kere suya sokup çıkarırlarmış. Yeter Ebe (KK5) çocukluğunda yaşadığı bir deneyimi şöyle aktarmıştır: “*dedemiz bizi (yataktan) kaldırdı, suya sokardı, ne üşürsün ama geyi-*

nince sıvacık olursun, o su ağırlığını alır.” Geçmişte köyde “*bugünkü kadar yabancı olmadığı için*”¹⁰ kadın erkek ailece dereye girerlermiş. Suyu girerken “*ağrım acım gitsin*” denirmiş. Bir başka kişi de “*ağrımı acımı al gil*” demiş, bacaklarını sıvamış ve suya girmiş. Suyu bütün olarak giremeyenler bu şekilde sadece ayaklarını sokmaktadır. Hıdırellez sabahının o erken saatlerde akan suyun şifalı olduğuna, bütün pislikleri temizlediğine inanılmaktadır. Bu inanış, suyun eski Türk inanışlarındaki yerine dayanmaktadır. Su, evrendeki dört elementten biri olarak görülmektedir. “Bereket sağlamakdaki rolü iyi bilinmektedir ve bu özelliği kendisine hayatın kaynakları arasında yer aldırılmaktadır” (Roux, 2001: 143). Su, bolluk, bereket, şifa dağıtması yanında saflığın ve temizliğin de timsalidir. Bu nedenle 6 Mayıs sabahı yani Hıdırellez’de kimse yüzünü evde yıkamaz. Alan çalışmasının gerçekleştirildiği 2014 yılının Hıdırellez’inde genç-yaşlı, karı-koca, çoluk-çocuk bütün herkesin derenin kenarına gittiği görülmüştür. Derenin üstündeki köprüye gelince önce suya niyaz edilmiş (saygı gösterisi) ve önceden bileklere takılan *dilek ipleri/yazgıralar* dilekler eşliğinde suya atılmıştır (Fotoğraf:1-2). Hiçbir özel dilek tutulmasa bile “*Allahım beni bir yıl sağlıklı et*” dendiği söylenmiştir. Dilekler suya kâğıtlara yazılarak da atılmıştır. Kızın biri “Hızır Baba kısmetimi aç” diye dilek dilemiş, kısmeti açılmış, evlenmiş. O yüzden o kız “beni Hızır Baba evlendirdi” dermiş.



Fotoğraf: 1-2. Hıdırellez sabahı dileklerini suya atanlar

Gelecekte haber almaya dönük o gün yapılan bir başka pratik de taş kaldırmadır. Derenin kenarında “bereket ve sağlık” dileğiyle üç taş kaldırılır, birinin altından *kıpırdayan bir böcek* (canlılığın göstergesi) çıkarsa, o yılın iyi geçeceğine, dileklerin kabul olacağına inanılır. Sabah derenin kıyısından dönerken -derenin kenarına inmek zor olduğu için- dereden gelen kanallarda yüzler yıkanır (Fotoğraf: 3-4). İnsanlar genellikle havlularıyla derenin yanına geldikleri ve yüzlerini yıkadıktan sonra bu havlulara sildikleri gözlemlense de aslında bu sabahki suyun havluya silinmemesi gerektiği söylenmiştir.



Fotoğraf: 3-4. Kanaldan akan sudan yüzlerin yıkanması

Hıdırellez sabahı son olarak dereden su doldurulur ve kapıları süslemek için etraftan koparılan yeşil dallarla, toplanan çiçeklerle eve dönülür. Bunlarla “*bereket olsun diye*” kapılar süslenir. En dıştaki avlu kapısından başlanarak, içerideki ev kapısına kadar bütün kapılara yeşillikler takılır (Fotoğraf: 5-6). Hızır’ın geçtiği her yeri yeşillendirdiği inancı nedeniyle Mehmetalan’da da Hıdırellezde her ağacın *patlayacağına*, açmayan ağacın kuru olduğuna inanılmaktadır. *Bir tek gürgen açmamış, o da dayanamamış açmış*. Bu nedenle de yeşilliklerin koparılıp evlerin kapısına takılmasını, Hızır’ın ve bereket ile yeni dönemle ilişkilendirilen yeşilin etkisinin temas yoluyla kendi hayatlarına uygulamak istenmesi şeklinde bir büyüsel işlem olarak yorumlamak mümkündür.



Fotoğraf: 5-6. Yeşillik koparma ve yeşillik takılmış kapı

O gün dereден alınan su ile çay yapılır, yemek pişirilir. Hıdırellez suyu ile bir de hamur mayalanırmış. “*Hıdırellez suyu kimya gibi*”. Hıdırellezde köyüne gelemeyenler, bereket gelsin diye şehirde musluğunu açık bırakmış. Hıdırellez günü herkes birbirine sağlık, şifa diler. Köyde kadınlar birbirine “hıdırellez kahvesi/ çayı” içmeye gider. Çay ya da kahve içildikten sonra da “*Hıdırellezin aşkına değsin*”, “*Sağlıkla güle güle yenisini göstereyin*”, “*Allah güle güle yenisini göstereyin*” gibi sözler söylenir. Hıdırellez gecesinin bereketinden yararlanmayla ilgili diğer bir pratik de o gece yağın çiği toplamaktır. O gece *yoğurt çiçeklerine* (papatya) yağın çiğ bir kaşıkla fincana toplanır, süt mayalanır, yoğurt yapılır, o yoğurdun suyu ile de hamur maya-

lanırmış. Sonra herkes o yoğurttan ve hamurdan maya alırmış.

6 Mayıs günü öğlen vakti “*Hıdırellez Sofrası*” kurulur. Her mahallede birkaç ailenin bir araya gelmesiyle kurulan *Hıdırellez Sofrasında* mutlaka pirinç pilavı bulunur. Bunun yanında herkes evinden sarma, börek, yoğurt, tatlı gibi şeyler getirir ve bunlar birlikte yenir. Eskiden *Hıdırellez Sofrasında* hoşmerim olurmuş, başka zaman da yapılmazmış. Sırf bunun için öncesinden, Hıdırellez’de hoşmerim yapacağız diye *yayık yayılır*, tereyağı yapılırmış. O gün öğleden sonra ise “*ülüş*” dağıtılır (Fotoğraf: 7-8). *Ülüş*’ün buradaki anlamı “paylaşım”dır. Bu nedenle yenilecek her şey, birlikte yemek için *ülüş* olarak dağıtılabilmektedir. *Ülüş* geleneği Alevi toplulukların paylaşımcı kültürünün açık bir göstergesidir. Bu kültürde “tabiat unsurlarına karşı saygılı davranmak, kurdun kusun payını ayırmak veya sahip olduklarından topluluk üyelerine, komşuya pay vermek gibi hediyeleşme örnekleri ... tabiat içinde her şeyin eşit ve herkesin başkasının kaderine bağımlı olduğu şeklindeki anlayışın ifadeleridir.” (Aslan, 2015: 108) *Ülüş*, eskiden *helgin*¹¹le dağıtılmış. Bu ilk günün “*ülüş*”ü sarma, pilav, börek, tatlı gibi yiyeceklerden oluşur. Bunlar bir tepsiye konur ve konu-komşu, akrabaya götürülür. Karşılığında onlar da tabaklara yiyecek doldurur ancak büyükler, yaşlılar ve ekonomik durumu iyi olmayanlardan karşılık beklenmez, yalnızca *duaları alınır*. Gerek *Hıdırellez sofrası*, gerekse de *ülüşü* bir çeşit kansız kurban ritüeli saç¹² olarak değerlendirmek mümkündür. Kurbanın istenilen şeyi elde etme, doğaüstü güç-

le barışı sürdürme gibi fonksiyonları dikkate alındığında, buradaki yiyeceğin paylaşımı da bu amaca hizmet eder görünmektedir. Saçı geleneğinin İslamiyet'in etkisiyle günümüzde sadaka haline gelmeye başladığı yönünde tespitler de yapılmaktadır (Kalafat, 1995: 111).



Fotoğraf: 7-8. Ülüş dağıtan kadınlar.

İkinci Gün (7 Mayıs)

İkinci güne “Mezarlık Günü” denmesinin nedeni o gün mezarlık ziyareti yapılmasıdır. Mezarlık ziyaretine gitmeden önce sabah evde oğlak ya da kuzudan¹³ “ölmüşlere (Alı Dedeye) kurban kesilir”. Kurban olarak kuzu ve oğlak kesilmesi, Hızır'ın geçtiği yerdeki otları yiyen kuzu/oğlak etinin de sağlık getireceği (Ocak, 1990: 153) yönündeki inanışla ilişkili olsa da “Hızır hakkı için”, ikinci gün ve ölmüşlerin ruhu için (Alı dedeye) kesiliyor olması, Tahtacı Türkmenlerinin güçlü atalar kültü inanışları ile de bağlantılı görünmektedir. Kurbanı on iki hizmetin yürütücülerinden biri olan “kurbancı” keser. Kesilen kurbanın bir kısmı sabah kahvaltıda yenir. Eğer kurban birkaç kişi bir araya gelerek kesilmişse, eti de birlikte yenir. Komşu ve akrabalarda kurban kesmeyen varsa, onla-

ra kurban etinden “lokma”¹⁴ dağıtılır. Ardından mezarlığa gidilir. Günümüzde mezarlığa geç kalınmasın diye kurbanlar 6 Mayıs akşamından kesilmektedir. Mehmetalanlıların mezarlığa büyük önem verdikleri görülmüştür. Örneğin mezarlığa giderken güzel kıyafetler giyilmektedir. Kimilerinin yöresel kıyafetlerini giydiği de gözlenmiştir. Mezarlığa girişte ilk önce “Alı Dede” adı verilen kayaya¹⁵ niyaz edilir, ilk çiçekler oraya bırakılır. (Fotoğraf: 9) Sonra herkes kendi ocağının başına gider, orada bulunan akraba mezarlarını ziyaret ederek çiçeklerini bırakır.



Fotoğraf: 9-10. Mezarlık ziyareti

Mezarlıkta her sülalenin bir ocağı vardır. Bunlar soyu ve aileyi temsil ederler (Duymaz ve Şahin, 2008: 121). Mezarlığa gidince hemen ocaklar yakılır, eşe dosta kahve ikram edilir.

Buna *kahve ülüşü* denir. Kahve faslından sonra sofraya kurularak sarma, dolma, Hıdırellez için kesilen kurbanın eti, yoğurt, yumurta gibi yiyecekler yenir, meyve suları içilir, *adaklıklar*¹⁶ dağıtılır. Mevsim meyveleri olan erik, badem çağlası ve yenedünyanın da adak olarak dağıtıldığı gözlenmiştir. Adağın kendi elinle dağıtılması gerekmektedir. “*Ne verirsen elinle, o gider seninle*”. Adak olarak dağıtılan yiyecekler alındıktan sonra “*adağınız kabul olsun*”, “*sizden umanların canına değsin*” denir. Buradaki sözlerden de *adak* ve *ülüşün* istenilen şeyi elde etmeye dönük bir çeşit kansız kurban ritüeli olduğu açıkça görülmektedir.

Mezarlık dönüşü köyde kurbanın kalan eti haşlanır. Etlili pilav yapılır ve “Dede”¹⁷’nin evine sofraya götürülür. Sofra için hazırlanan tepside haşlama et, pilav, salata, tatlı, yoğurt olur. Kurban kesemeyen aileler yemeğe çağırılır. Eğer bunlar karı-koca ise, karısını biri kocasını biri çağırır, böylece hem kimseye yük olunmamış hem de kurban paylaşılmış olur. O gün yine üstünde haşlama et parçası ile pilav *ülüş* olarak dağıtılır. Bu defa bir gün önce *ülüş* getirenlere götürülür. Ancak kurban kesmeyenlere *ülüş* götürülünce karşılık beklenmez. Onlar da isterlerse tatlı verebilir.

Üçüncü Gün (8 Mayıs)

Üçüncü güne “Dede Günü” denmesinin nedeni de o gün yatırların ziyaret edilmesidir. Mehmetalan köyünde çocuklar Kurban Bayramı dışındaki kurbanlarını baba evinde kesebilir. Bu durumda bir ailenin iki kurbanı olabilir. O yüzden ilk kurbanı Mezarlık Günü, ikincisini de bugün yani “Dede Günü” keserler. Böyle olunca sabah erkenden önce kurban kesilir, yenir, içilir, ondan sonra saat 10 gibi

de *adak* dağıtılır. Bugünün *adağı* badem, ceviz ya da karışık kuruyemişten oluşur. Öğleden sonra “*Dede*” ziyaretleri yapılır. “*Dedeyi öpmeye gidersin.*” Mehmetalan Köyü’nün etrafından 14 yatır olduğu söylenmiştir. Günümüzde Hıdırellezde “*düzayak*” diye sadece Kekli Dede’ye ve köyün içindeki Hüseyin Dede’ye gidilmektedir. Öğleden sonra yaklaşık saat 16.30 sularında Kekli Dede yolunda karı-koca, çoluk-çocuktan oluşan bir ziyaret kafilesi oluşmaktadır (Fotoğraf: 11). Ziyarete giderken herkesin elinde çiçekler ve mumlar olur. Yatırın başına gelince önce çiçekler baş tarafa yerleştirilir, ardından yatırın etrafında *yüz sürülerek* dönülür, en son da içine girip mum yakılır (Fotoğraf: 12). Mum yakıp çıkarken de eşiğe niyaz edilir. Bu işi daha çok kadınlar yapıyor gibi görünse de erkeklerin de mum yakıp, dilek tuttuğu gözlenmiştir. Bir yatır ziyareti yapılırken “*bir büyüğün eteğinden tutularak dilekte bulunulur*” düşüncesinden hareketle yatırın ayakucundan başlanır ve sağdan gidilir, soldan çıkarılır. Dede ziyareti “*Dedeler görsün gözetsin bizi*” diye yapılır. Bu ziyaretler esnasında dilek de dilenebilir. “*Çocuğa birebirdir derler Kekli Dedeyi*” O yüzden Kekli Dede’yi daha çok çocuğu olmayan kadınların ziyaret ettiği söylenmektedir. Yatırlara mum yakar dilek dilenirken ne adandıysa, dilek kabul olunca o yerine getirilir. Yatır ziyaretleriyle Hıdırellez sona erer. Bu süre içinde iki gün boyunca toz süpürülmez. Yapılırsa evin bereketinin kaçacağına, karınca çıkacağına inanılır. Başka yörelerde de kadın işlerinin yapılmadığı yönünde tespitler vardır (Ocak, 1990: 60).



Fotoğraf:11-12. Kekli Dede ziyareti

Bugün Hıdırellez Türkiye'nin hemen her tarafında, insanların yeşillik alanlara, su kenarlarına giderek doğayla bütünleştikleri, yiyip-içip eğlendikleri ve birliktelik duygularını pekiştirdikleri bir bayram havasında kutlanmaktadır. Balıkesir'in Edremit ilçesine bağlı Mehmetalan Köyü'ndeki kutlamalar da bunların en "canlı"larından¹⁸. Bilim ve teknolojiye gelişmelere rağmen insanın en çok geçiş dönemlerinde yaşanan krizi atlatabilmek için dinsel büyüsel işlemlere başvurduğu görülmekte (Erginer, 2003: 57) ve Hıdırellez, etrafında en fazla dinsel büyüsel işlemin yoğunlaştığı kültürel pratiklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hızır inancı ve Hıdırellez geleneği belki de bu nedenle geniş bir alanda kabul görmüş ve geçmişten günümüze varlığını sürdürmüştür. Mehmetalan'daki Hıdırellez kutlamaları toplumsal açıdan değerlendirildiğinde toplum üyelerine birliktelik duygusu

veren, üyelerini birbirine kenetleyen bir işlev üstlenmektedir. Bununla birlikte insanların geçiş dönemlerinde yaşadıkları stresin azaltılmasına, gelecek ile ilgili kaygılarının giderilmesine, -şamanın yaptığı gibi- ruhlarının sakinleştirilmesine yaradığını da söyleyebiliriz.

Genel olarak bakıldığında Mehmetalan'daki Hıdırellez kutlamalarında, Hızır inancı ile birlikte yeşillik, su, ateş, gibi doğaya ilişkin unsurlar merkezî bir yer edinmektedir. Bunlara ilave olarak da mezarlık ve yatır ziyaretlerinin önem kazandığı görülmektedir. Tahtacı Türkmenlerin mezarlara ve yatırlara verdikleri önemle ve dolayısıyla atalar kültü ile yakından ilişkisi olan bu uygulama nedeniyle Mehmetalan'daki kutlamalar üç gün sürmektedir. Hıdırellez sofrası kurulması, mezarlıkta ocak yakılması, mezarlık ve yatır ziyaretine çiçek götürülmesi, köprüde suya niyaz edilmesi gibi uygulamalar, Tahtacı Türkmenlerin inanışları ve evren tasarımları ile ilişkilidir. Mehmetalan Köyü'ndeki Hıdırellez kutlamalarında dikkat çeken unsurlardan biri de bir paylaşım kültürü imgesi olarak karşımıza çıkan *ülüş*'ün üç gün boyunca devam etmesidir. Bereket beklentisi amacıyla bir çeşit *saçı* olarak sürdürülen *ülüş*'ün geri planında yer alan topluluk üyelerini biriktirmekten ve rekabetten alıkoyan zihinsel tutum aynı zamanda doğanın sömürsünü de önleyici bir niteliğe sahiptir.

Geleneksel çevre bilgisi olarak Mehmetalan'daki Hıdırellez kutlamalarına bakıldığında, bilgi, inanış ve uygulamaları net olarak görmek mümkün olabilmektedir. Buradaki halk bilgisi Hıdırellez'in belirli bir yeri işaret eden takvim niteliğinden gelmektedir. Halk takviminde Hıdırellez, havaların ısınmaya başlayacağı ve

hayatın yeniden canlanacağı gündür. Havaaların ısınması ve doğanın canlanması (tıpkı Sümer Tanrısı Temmuz'un geri dönüşü ile doğanın canlanması gibi) tarımcı topluluklar açısından yaşamsal öneme sahip olduğundan, Hıdırellez'in gelişi dört gözle beklenmektedir. Taşın altından solucan çıkmasının iyiye yorulması, kapılara yeşilliklerin asılması doğanın canlanmasına dönük beklentilerin göstergeleridir. Hıdırellez kutlamalarında uygulanan pratiklerin de bölgede yapılan bir etnobotani çalışmasının¹⁹ sonuçlarına göre bir tehdiye yol açmadığı görülmektedir. Buradan yola çıkarak Mehmetalan Köyü'ndeki Hıdırellez kutlamalarının ekolojik açıdan sorun teşkil etmediği rahatlıkla söylenebilir. Bunun en büyük nedeni Mehmetalanlıların, inandıkları değerler doğrultusunda doğayı içindeki bütün canlılarla bir bütün olarak gören algılayışlarıdır. Mehmetalanlılar kendilerini doğanın unsurları ile bir tutmakta, bu da doğanın sömürülmesi gereken kaynak olarak görülmesini engellemektedir. Bir başka deyişle Mehmetalanlılar kendilerini doğadan kopuk görmemektedirler. Mehmetalanlıların doğa algısında eski Türk dininin etkileri görülmekte ve Kazdağı başta olmak üzere dağlar, kayalar, ağaçlar, sular bölge halkı için değerli ve saygın (kutsal) olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle de bunlara zarar verilmesi söz konusu bile edilmemektedir. Bu dünya görüşü geleneksel çevre bilgisinin inanış boyutunu oluşturmaktadır. Bu değerler etrafında örülü yaşam biçiminde insan, doğanın iyiliğini önceleyerek kendi iyiliğini garantilemiş durumdadır. Bütün olarak bakıldığında Kazdağı eteklerinde yılların deneyimiyle oluşan geleneksel çevre bilgisi hayatı

sürdürülebilir kılmış ve günümüze taşımıştır demek mümkündür.

Mehmetalanlıların doğa ile sıkı bağlarının günümüzde de sürüyor olmasının nedeni belki de Mehmetalan'da hayatın doğa ile iç içe sürdürülmesidir. Anlaşılan insanın doğa ile bağının kurulması ve güçlenmesi için doğada olmak gerekmektedir ve ihtiyaç duyulan doğa dozu ancak doğayla iç içe yaşanarak giderilebilecek gibi görünmektedir. Çevre sorunları ile boğuşan günümüz dünyasında hayatın sürdürülebilirliği için doğal unsurları değerli bulan kültürlerden alınacak dersler bulunmaktadır. Yalnızca bu sebeple bile bu kültürlerin devamlılığının sağlanması önemlidir.

NOTLAR

- 1 Örnek olarak bkz. (Türk, 2010)
- 2 Halk takviminde kış aylarından birinin adının "çile/çile ayı" (Çay, 1990: 10) olması bunu örnekler niteliktedir.
- 3 Doğaüstü varlıklar ve gizli bir takım güçlerin yardımını alma savıyla ya da gizli güçleri bulunduğu inanılan bazı doğal ya da yapay nesnelere kullanılarak, bu konuda ehil olduğu kabul edilen kişiler tarafından birine, bir şeye zarar vermek, fayda sağlamak veya korumak amacıyla yapılan işlemlerin geneline verilen addır. (Erginer, 2006: 50-51) Büyünün hücum, savunma ve istekle ilgili uygulamalar olmak üzere üç çeşidi vardır.
- 4 "Genel olarak "karışmış" veya "melez" olmanı ifade etmekte ve farklı kültürlerle ait bir takım sembol, söylen veya kültürleri yeni bir kültür potasında eritilip yeni bir "almaşık" oluşturması anlamına gelmektedir." (Su, 2009: 50)
- 5 Bunu erkeklerin yapmadığı söylenmiştir.
- 6 Bazı yörelerde temiz olmayan eve Hızır'ın uğramayacağı inancı vardır. (Bkz. Ocak, 1990: 151)
- 7 Yorum, "kişinin herhangi bir etkisi olmaksızın, kendiliğinden oluşan bir durum, bir olay, bir görüntüye gelecek için olumlu ya da olumsuz bir anlam verme" (Boratav, 1984: 97) işlemidir.
- 8 Köyün sakinlerinden Hızır CAN'ın babasından dinlediği bir anlatıya göre, Sultan Süleyman arının sırrına ermek istemiş, arıyı bir şişeye koymuş ve başında beklemiş. Bir ara başını çevirmiş, arı tam o sırada bal yapmış. Arının sırrına erememiş. Yani Hızır'ın sır

- rına ermek için de o gece beklense bile bazı şeylerin sırrına erilemeyeceğine inanılmaktadır. (KK6)
- 9 Ateşin sabaha kadar beklenmesi, kimi yörelerde görüldüğü gibi ateş kültünü hatırlatsa da köyden bu konuda daha fazla bilgi edinilmesi mümkün olamamıştır.
- 10 Köye günümüzde ekoturizm faaliyetleri kapsamında ziyaretçiler gelmektedir.
- 11 Su, süt vb. şeyleri koymaya yarayan, çoğunlukla bakırdan yapılan, bakraçtan büyük bir çeşit kova. (Büyük Türkçe Sözlük/Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü)
- 12 “Mahiyet itibarıyla saçı, olağanüstü güçlere sahip olduğuna inanılan iye ve ruhlara sunulan ve onlar adına onların rızasını ve yardımını kazanmak için dağıtılan cansız nesnelere verilen bir isim, öz itibarıyla bir cins kurbandır” (Kalafat, 1995: 111).
- 13 O yıl doğan keçi ve koyun yavrusu.
- 14 Tekke yemeği, kurban kesilerek yapılan özel tören yemeği. (Büyük Türkçe Sözlük/Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü)
- 15 Bu mezar taşını bir Yörük kızının derenin içinden sırtında taşıyarak buraya getirdiğine, burada Yörük kızının nişanlısının yatığına ve Yörük kızının da ermiş olduğuna inanılmaktadır.
- 16 Sayrılıktan sağalma, çocuk sahibi olma, evlenme, zor bir durumdan kurtulma vb. amaçlara yönelik isteklerin yerine getirilmesi için yüce varlıklara, ermişlere, tapınaklara, yadırlara, ziyaretlere adanan oruç, kurban, yiyecek, eşya vb. (Budunbilim Terimleri Sözlüğü, 1973: 11).
- 17 Köyde her cemaatin ayrı dedesi vardır. Eğer bir babanın iki oğlu olduğu durumlarda olduğu gibi bir cemaatte birden fazla dede varsa, o zaman “sıra dedelik” yapılır. Bu durumda bir Hıdırellezden diğerine kadar biri, bir Hıdırellezden diğerine kadar da biri dedelik yapar.
- 18 Burada unsurun yaşamakta oluşuna vurgu yapılmak istenmiştir.
- 19 Bkz. (Satıl vd. 2006) Bu çalışmaya göre Tahatçı Türkmenlerinin yaşam tarzı bölgenin biyolojik çeşitliliği üzerinde bir tehdiye yol açmamaktadır.

KAYNAKÇA

- And, Metin. “Büyü, Canlılık ve Sanat”, *Elemterefiş, Anadolu’da Büyü ve İnanışlar*, 6-17, İstanbul:Yapı ve Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2003.
- Arı, Yılmaz ve Abdullah Soykan. “Kazdağı Milli Parkı’nda Kültürel Ekoloji ve Doğa Koruma”, *Türk Coğrafya Dergisi* (44), 2006: 11-32.
- Arslan, Mustafa “Kültürel Bellek Bağlamında Hoşgörü ve Barışın Arkaplanı” 2. *Uluslararası Hacı Bektaş Veli Hoşgörü ve Barış Sempozyumu*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli

Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü, 8-10 Ekim 2015, Nevşehir, 2015.

- Artun, Erman. “Türk Halk Kültüründe Hıdırellez” (Erişim:10.08.2014) <www.turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM>
- Büyük Türkçe Sözlük (Erişim: 15 Ocak 2017) <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts>
- Çay, Abdulhaluk, M. *Hıdırellez “Kültür-Bahar Bayramı”*, Ankara: Kültür Bakanlığı, Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları (138), 1990.
- Duymaz, Ali ve H. İbrahim Şahin. “Kaz Dağlarında Dağ, Ağaç ve Ocak Kültü Üzerine İnanış ve Uygulamalar”, *Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11 (19), 2008:116-126.
- Erginer, Gürbüz. “Anadolu’da Batıl İnanmalar ve Büyü”, *Elemterefiş, Anadolu’da Büyü ve İnanışlar*, 50-61, İstanbul: Yapı ve Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2003.
- İnan, Abdülkadir. *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2006.
- Kalafat, Yaşar. *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1995.
- Koz, M. Sabri. Hıdırellez: “Eski Dünya”nın Bahar Bayramı, *ALBÜM Dergisi* 1998: 86-89.
- Ocak, A. Yaşar. *İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1990.
- Örnek, Sedat V. *Budunbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1973.
- Örnek, Sedat V. *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançlar ve Biyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1966.
- Satıl, Fatih ve diğer. “Kazdağı Milli Parkı ve Çevresinde (Balıkesir) Etnobotanik Envanter Çalışması 2004-2006” *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi* (5), 2006: 171-203.
- Su, Süreyya. *Hurafeler ve Mütler, Halk İslamında Senkretizm*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- Türk, Hüseyin. “Hatay’da Müslüman-Hıristiyan Etkileşimi: St. Georges ve Hızır Kültü”, *Millî Folklor* (85), 2010: 138-147.
- Kaynak Kişiler**
- KK1: Sabire SALTUKSOY, 1966, Mehmetalan, İÖ*, Evli, 2ç.
- KK2: Emir Ali SALTUKSOY (dede), 1959, Mehmetalan, İÖ, Evli, 2ç.
- KK3: Sanem BİÇER, 1933, Mehmetalan, OYY, Evli, 1ç.
- KK4: Sultan Nazik ÇIRAK (Sultan Ebe), 1940, Mehmetalan, OYY, Evli, 2ç.
- KK5: Yeter ALDEMİR (Yeter Ebe), 1954, Mehmetalan, İÖ, Evli, 2ç.
- KK6: Hızır CAN, 1952, Mehmetalan, İÖ, Evli, 3ç, Hızır Kamp işletmecisi.